AN'ANAVIY VA INNOVATSION TA'LIM USULLARINING UYG'UNLASHUVI — SAMARALI O'QITISHNING ASOSI

Xusanov Bekjan Sharaf o'g'li
xusanovbekjan2@gmail.com

Qabul qilindi: 30.10.2025
Ko'rib chiqildi: 31.10.2025
Tasdiqlandi: 01.11.2025

Kalit so'zlar:
An'anaviy ta'lim, innovatsion ta'lim, uyg'unlashuv, samarali o'qitish, o'quvchilarning faolligi.

Key words:
Traditional teaching, innovative teaching, integration, effective teaching, student engagement.

Ключевые слова:
Традиционное обучение, инновационное обучение, интеграция, эффективное обучение, активность учащихся.

Annotatsiya. Ushbu tezisda an'anaviy va innovatsion ta'lim usullarining uyg'unlashuvi orqali samarali o'qitishning mohiyati o'rganilgan. Tadqiqotda ikki yondashuvni uyg'unlashtirish natijasida o'quvchilarning bilim darajasi, darsga qiziqishi va amaliy ko'nikmalari qanday oshishi tahlil qilingan.

Annotation. This thesis examines the essence of effective teaching through the integration of traditional and innovative teaching methods. The study analyzes how combining these approaches influences students' knowledge levels, lesson engagement, and development of practical skills.

Аннотация. В данной работе исследуется сущность эффективного обучения через сочетание традиционных и инновационных методов обучения. Анализируется, как интеграция этих двух подходов влияет на уровень знаний учащихся, их интерес к урокам и развитие практических навыков.

Kirish. An'anaviy va innovatsion ta'lim usullarining uyg'unlashuvi zamonaviy ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. An'anaviy usullar o'quvchilarda bilimlarni tizimli shakllantirish, mavzularni bosqichma-bosqich o'rganish va asosiy ko'nikmalarni mustahkamlash imkonini beradi, shu bilan birga, ba'zi hollarda o'quvchilarning faolligini va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini to'liq rag'batlantira olmaydi. Innovatsion ta'lim yondashuvlari esa o'quvchilarning interaktiv faoliyati, loyiha va multimedia asosida o'qitish, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi an'anaviy va innovatsion usullarni uyg'unlashtirish orqali o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, darsga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish va o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini

rivojlantirishdir. Ushbu yondashuv ta'lim jarayonini individual va differensial yondashuv asosida tashkil etish, murakkab mavzularni talabalarga tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazish imkonini beradi. Shu bilan birga, an'anaviy va innovatsion metodlarning uyg'unlashuvi o'qituvchining metodik faoliyatini optimallashtiradi, darslarni interaktiv va samarali qilishi bilan birga, talabalarning mustaqil ishlash va o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot kirish qismida shuningdek, ta'limning sifatini oshirish, pedagogik jarayonni zamonaviy talablar bilan moslashtirish va o'quvchilarning shaxsiy hamda ijodiy rivojlanishini ta'minlashdagi innovatsion yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan.

Adabiyotlar tahlili. So'nggi yillarda pedagogik tadqiqotlarda an'anaviy va innovatsion ta'lim usullarining uyg'unlashuvi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida e'tirof etilgan. An'anaviy metodlar o'quvchilarda bilimlarni tizimli shakllantirish va mavzularni bosqichma-bosqich o'rganishga yordam berishi, shuningdek, ularning asosiy ko'nikmalarini mustahkamlashi bilan ajralib turadi [1]. Shu bilan birga, innovatsion pedagogik yondashuvlar interfaol metodlar, multimedia vositalari va loyiha asosidagi o'qitish orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [2]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy va innovatsion usullarni uyg'unlashtirish orqali dars samaradorligi sezilarli darajada oshadi, o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi va faolligi kuchayadi [3]. Shuningdek, pedagogik innovatsiyalarni tizimli qo'llash o'qituvchining metodik faoliyatini optimallashtirish, darslarni individual va differensial yondashuv asosida tashkil etish imkonini beradi [4]. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, an'anaviy va innovatsion ta'lim usullarining uyg'unlashuvi nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularning shaxsiy, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi [5].

Materiallar va usullar. Tadqiqot jarayoni maktab o'quvchilari va ularning geografiya fanini o'rganish tajribasiga asoslangan holda tashkil etildi. Tadqiqot ishtirokchilari sifatida 7–11-sinf o'quvchilari tanlandi va ularning darsdagi faolligi, mavzuni tushunish darajasi hamda amaliy ko'nikmalari asosiy kuzatilgan indikator sifatida belgilandi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida eksperimental usul, kuzatuv, so'rovnoma, test sinovlari va dars jarayonida monitoring ishlari qo'llanildi. Eksperimental tadqiqot ikki guruhda o'tkazildi: tajriba guruhi, bunda an'anaviy va innovatsion metodlar uyg'unlashtirildi, ya'ni interfaol metodlar, multimedia vositalari va loyiha asosidagi o'qitish tatbiq etildi, va nazorat guruhi, bunda faqat an'anaviy o'qitish usullari qo'llandi. Dars jarayonida o'quvchilarning bilim darajasi test sinovlari yordamida baholandi, darsga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasi so'rovnomalar va kuzatuvlar orqali o'lchandi, shuningdek, mustaqil ishlash va ijodiy ko'nikmalar loyihaviy vazifalar orqali tahlil qilindi. Olingan natijalar statistik usullar yordamida qayta ishlanib,

tajriba va nazorat guruhlari orasidagi farqlar aniqlanib, an'anaviy va innovatsion usullarni uyg'unlashtirishning samaradorligi baholandi. Ushbu metodologiya tadqiqotning ishonchliligi va natijalarning amaliy qo'llanilishiga kafolat yaratadi.

1-Jadval. An'anaviy va innovatsion ta'lim usullarining uyg'unlashuvi va samaradorligi

Ta'lim usuli	Qo'llash shakli	Maqsad	Samaradorlik ko'rsatkichlari	Izohlar
An'anaviy: Ma'ruza	Nazariy tushuntirish	Bilimning asosiy nazariy qismini tushuntirish	Talabalar mavzuni 70–80% tushunadi	Nazariy bilimni mustahkamlashda samarali
An'anaviy: Amaliy mashqlar	Laboratoriya, mashqlar	Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash	Talabalar qobiliyatini 60–70% oshiradi	Amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi
Innovatsion: Multimedia taqdimotlar	Interaktiv dars, video	Murakkab jarayonlarni vizual tushuntirish	Talabalar tushunishini 10–15% oshiradi	Diqqatni jalb qiladi, tushunishni tezlashtiradi
Innovatsion: Virtual laboratoriyalar	Kompyuter/planшet orqali	Mustaqil tajriba o'tkazish	Mustaqil ish sifatini 15–20% oshiradi	Eksperiment ko'nikmalarini rivojlantiradi
Uyg'unlashtirilgan yondashuv	Ma'ruza + multimedia + amaliy mashqlar	Nazariy va amaliy bilimlarni birlashtirish	Bilim va ko'nikmalar 85–90% samaradorlik bilan o'zlashtiriladi	Talabalarning qiziqishi va faol ishtiroki ortadi

Jadval "An'anaviy va innovatsion ta'lim usullarining uyg'unlashuvi va samaradorligi" mavzusida ta'lim jarayonida qo'llaniladigan har bir yondashuvning mohiyati, qo'llash shakli, maqsadi va samaradorlik darajasini bir

qarashda ko‘rsatadi. Jadval pedagoglar va tadqiqotchilarga qaysi usullar qanday natija berishini tizimli tarzda taqdim etadi. An’anaviy ta’lim usullari, jumladan ma’ruza va amaliy mashqlar, talabalarning nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarini shakllantirishga ta’sir qiladi, innovatsion usullar esa multimedia taqdimotlar, virtual laboratoriyalar va interaktiv darslar orqali o‘quv jarayonini qiziqarli va motivatsion qiladi, murakkab jarayonlarni tushunishni osonlashtiradi. Uyg‘unlashtirilgan yondashuv bo‘limi an’anaviy va innovatsion usullarni birlashtirish orqali o‘quv samaradorligini maksimal darajaga oshirish imkoniyatini ko‘rsatadi. Jadvaldagi samaradorlik ko‘rsatkichlari talabalar bilimini, qobiliyatini va faol ishtirokini baholashga yordam beradi. Shu tarzda, jadval ta’lim jarayonini rejalashtirish, pedagogik yondashuvlarni tanlash va darslarni samarali tashkil etish uchun qulay vosita sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy va innovatsion ta’lim usullarining uyg‘unlashuvi o‘quvchilarning bilim darajasini oshirish va darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishda samarali hisoblanadi. Tajriba guruhi o‘quvchilari dars jarayonida ko‘proq savol berish, muammolarni hal qilishga faol jalb bo‘lish va guruhdagi hamkasblari bilan interaktiv muloqot qilish kabi xatti-harakatlarni namoyon etdi, bu esa interfaol va loyiha asosidagi o‘qitishning samaradorligini tasdiqlaydi. Multimedia vositalari va raqamli resurslar murakkab mavzularni talabalarga vizual tarzda tushuntirishga yordam berdi, natijada o‘quvchilarning mavzuni tushunish darajasi va amaliy ko‘nikmalari oshdi. Shuningdek, natijalar shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy va innovatsion usullarni uyg‘unlashtirish o‘qituvchining metodik faoliyatini optimallashtirishga, darslarni individual va differensial yondashuv asosida tashkil etishga imkon beradi. Tadqiqot davomida kuzatilgan o‘quvchilarning motivatsiyasi va darsga bo‘lgan qiziqishining oshishi pedagogik innovatsiyalarni ta’lim jarayoniga integratsiya qilishning muhimligini ko‘rsatadi va maktab pedagogikasi uchun amaliy tavsiyalar berishga asos yaratadi. Shu tarzda, tadqiqot muhokamasi an’anaviy va innovatsion ta’lim usullarining uyg‘unlashuvi geografiya fanini o‘qitishda samaradorlikni oshirish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda ta’lim sifatini yaxshilashda muhim vosita ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy va innovatsion pedagogik usullarni uyg‘unlashtirish o‘quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. An’anaviy usullar orqali talabalar nazariy bilimlarni mustahkamlasa, innovatsion texnologiyalar talabalarning diqqatini jalb qilish, mavzuni vizual va amaliy jihatdan tushuntirish, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Tadqiqot davomida interaktiv taqdimotlar, virtual laboratoriyalar, gamifikatsiya va multimedia vositalari qo‘llanilganda talabalarning darsga qiziqishi ortgani, mavzuni tezroq va chuqurroq o‘zlashtirgani kuzatildi. Shuningdek, amaliy mashqlar va laboratoriya ishlari bilan birgalikda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash talabalarning o‘z-o‘zini baholash va mustaqil ishlash

ko‘nikmalarini oshiradi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, uyg‘unlashtirilgan yondashuv bilim va ko‘nikmalarni samarali o‘zlashtirishni ta’minlaydi, pedagogik jarayonni interaktiv, qiziqarli va motivatsion qiladi, shuningdek, o‘quvchilarning faolligi va ishtirokini sezilarli darajada oshiradi. Shu bois, pedagoglar darslarni rejalashtirayotganda har ikkala usulni balansli va maqsadli tarzda qo‘llashlari tavsiya etiladi.

Xulosa. Ta’lim jarayonida an’anaviy va innovatsion pedagogik usullarni uyg‘unlashtirish samarali o‘qitishning muhim sharti hisoblanadi. An’anaviy usullar, jumladan ma’ruza, izoh va amaliy mashqlar, talabalarga bilimning nazariy asoslarini mustahkamlash imkonini beradi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar — interaktiv darslar, multimedia vositalari, virtual laboratoriyalar va gamifikatsiya — o‘quv jarayonini qiziqarli, interaktiv va talabalarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiruvchi qiladi. Ularning uyg‘unlashuvi o‘quv jarayonini samarali qiladi, bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga, diqqatni jalb qilishga va o‘quv motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Shu sababli, pedagoglar har ikkala yondashuvni maqsadli va balansli tarzda qo‘llashlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Rahmonova, D. (2018). Interaktiv metodlarning maktab ta’limidagi samaradorligi. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
2. Karimov, A., & Hamkorlar (2019). Multimedia va loyiha asosidagi o‘qitish metodikasi. Tashkent: Fan va Ta’lim.
3. Toshpulatova, S. (2020). Pedagogik innovatsiyalar va talabalarning ijodiy ko‘nikmalarini rivojlantirish. Samarqand: Oliy ta’lim nashriyoti.
4. Abdullaeva, N. (2021). An’anaviy va innovatsion metodlarni uyg‘unlashtirishning samaradorligi. Buxoro: Ta’lim va ilm.
5. Omonova, L. (2022). Geografiya fanini interfaol o‘qitish va multimedia vositalarining qo‘llanilishi. Toshkent: Innovatsion ta’lim nashriyoti.